

The Armenian Center
for National and International Studies

Ուսումնասիրական եւ ազգային հետազոտությունների
հայկական կենտրոն

Армянский центр стратегических и
национальных исследований

ACNIS POLICY BRIEF
Number Two

**THE MILITARY BALANCE OF POWER
IN THE SOUTH CAUCASUS**

Richard Giragosian
ACNIS Director

**ВОЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ
ЮЖНОКАВКАЗСКОГО РЕГИОНА**

Каранет Каленчян
Административный директор АЦСНИ

**ВЛИЯНИЕ МИРОВОГО ФИНАНСОВОГО КРИЗИСА
НА ЭКОНОМИКИ АРМЕНИИ И АЗЕРБАЙДЖАНА
(сравнительный анализ)**

Овсеп Хуршудян
*Старший эксперт по вопросам
экономики и диаспоры АЦСНИ*

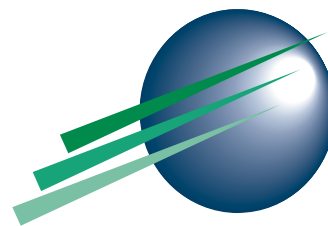
April 2009
Yerevan

The views expressed here are those of the individual authors and do not necessarily coincide with those of the Center.

© 2009, Ուսումնասիրական եւ ազգային հետազոտությունների հայկական կենտրոն:
Հոդվածի կամ նրա առանձին հատվածների հրատարակումը առանց ՈԱՀՀԿ-ի գրավոր թույլտվության արգելվում է:

© 2009, Армянский центр стратегических и национальных исследований.
Публикация статьи или отдельных ее частей без письменного разрешения АЦСНИ запрещена.

© 2009, Armenian Center for National and International Studies.
This publication may not be reproduced or published, in whole or in part, without the express written consent of the Center.

The Armenian Center
for National and International Studies

ACNIS POLICY BRIEF
Number Two
April 2009

**THE MILITARY BALANCE OF POWER
IN THE SOUTH CAUCASUS**

Richard Giragosian
ACNIS Director

Summary

Nearly eight months after a brief but deadly war in Georgia, the outlook for security and stability in the South Caucasus remains far from certain. The August 2008 war between Georgia and Russia dramatically altered the geopolitical landscape of the region, consolidating a clear reassertion of Russian power and influence and forcibly “resolving” two of the region’s three formerly “frozen” conflicts. The Georgian war also raised new doubts over Georgia’s strategic role as the regional “center of gravity” for the West and effectively ended Georgia’s hopes to join the NATO alliance within a broader context of regional security and stability.

But the August 2008 war further demonstrated a dramatic shift in the region’s delicate balance of power, which has already reconfigured the threat perception and military posture of the region. More specifically, the changing nature of the regional military balance of power is compounded by two factors:

- (1) a sustained increase in defense spending, which has only impeded and subverted the course of reform and development in the region, and
- (2) an overall trend of “militarization” in the region, with the amplification of militant discourse and threats of war heightening tension and increasing the danger of renewed military hostilities or war.

A Regional “Arms Race”

The emergence of a virtual “arms race” in the region first started in 2004, as annual defense-related expenditures increased annually. Although the precise composition of military spending differs among each of the three countries of the region, the defense spending has steadily and consistently increased over the past five years, with each country devoting an ever-larger share of limited revenue and resources to defense spending.

Despite Azerbaijan’s larger defense budget, the largest increase in defense spending in the region has actually been in Georgia. While Georgia’s increased defense spending was linked to the country’s strategic priority of closer integration into Western security institutions, reflected by its desire to join NATO, there are new concerns over the implications of any further efforts to rebuild the Georgian armed forces in light of the aftermath of the August 2008 war and the loss of Abkhazia and South Ossetia.

**ACNIS Policy Brief
Number Two
April 2009**

Azerbaijan has also implemented a steady and serious increase in its defense budget, largely driven by the influx of wealth from its energy sector. Most notably, Azerbaijan has increased its defense budget from \$175 million in 2004 to almost \$2.5 billion for 2009. But given the extent of corruption within the country, the increase in the annual defense budget has not been used to either invest in developing or training a more capable armed forces, or for procuring modern military weapons. A similar, but much less substantial, increase in defense spending has also been underway in Armenia, largely due to the pressure of feeling compelled to keep pace with Azerbaijan. But Armenian defense spending has been the lowest in the region, with Azerbaijan spending five times more than Armenia on its military for 2009 (see chart below).

The South Caucasus: Regional Military Spending (2004-2009)			
<i>Year</i>	<i>Armenia</i>	<i>Azerbaijan</i>	<i>Georgia</i>
2009	\$495.3 million	\$2.46 billion	N/A
2008	\$370 million	\$2 billion	\$572 million
2007	\$273 million	\$1.3 billion	\$575 million
2006	\$166 million	\$700 million	\$218 million
2005	\$136 million	\$300 million	\$146 million
2004	\$81 million	\$175 million	\$60 million

Sources: SIPRI Database, Jane’s Information Group, Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), local sources

The Shifting Military Balance of Power

Since the August 2008 war in Georgia, the shift in the region’s already delicate balance of power has become apparent, actually presenting an even more serious challenge to regional stability and security. In light of the virtual “arms race” in rising defense spending, the danger of a new wave of rearmament, amid an overall climate of

militarization, suggests that any change in the fragile military balance of power in the region could pose a serious threat to security. And with Nagorno Karabagh now the sole unresolved or “frozen” conflict in the region, any new imbalance of military power threatens the capacity for maintaining relative peace and stability in the region.

In addition, there is a related worry over the long-term impact from such a militarization of the region, especially for Armenia, as Azerbaijan has been using its oil wealth to fuel ever-larger defense budgets. Most worrying for Armenia, the constant drone of Azerbaijan’s militant rhetoric to “solve” the Nagorno Karabagh conflict by force has been bolstered by several years of billion-dollar-plus defense budgets. That combination of militant rhetoric and military spending now poses one of the most serious threats to regional security and stability.

Assessing the Armed forces of Armenia and Nagorno Karabagh

For the past fifteen years, Armenia has been consistently rated as one of the most formidable military powers among all of the former Soviet states. Armenia’s military prowess is generally identified traced to its high level of discipline, morale and training, although Azerbaijan’s potential as a military power suggests that Armenia is in danger of losing its comparative edge within the coming decade, necessitating a much more intensive program of military reform.

In many ways even surpassing the highly rated Armenian armed forces, the Nagorno Karabagh military is assessed as an even more capable and professional force. Despite its small size, the Karabagh army is in a state of constant readiness, undergoing more serious and sustained combat training and operational exercises than any other former Soviet army. But the most significant advantage for Karabagh is in terms of unit morale, marked by an impressive degree of professionalization and discipline within its ranks. The Karabagh forces also hold a degree of self-sufficiency and a significant small-force capability, are relatively well-organized and equipped, and enjoy a high degree of training and leadership. There is also a high degree of operational readiness and consistent maintenance of its combat systems and equipment.

At the height of the conflict with the much larger Azerbaijani armed forces, the Karabagh armed forces became rapidly seasoned in defensive warfare, developing and enhancing its native capabilities as mountain troops skilled in guerrilla warfare techniques. These special operations capabilities were combined with impressive unit mobility. Exceptionally well armed, these mobile units specialized in traditional special operational warfare, with quick confrontations utilizing overwhelming firepower. Large

campaigns and engagements were launched only rarely, as the Karabagh forces prudently relied on their operational and tactical advantages of mobility and fast attack.

Karabagh anti-aircraft defense, utilizing surface-to-air missiles (SAMs) and other similar ground-launched weapons, inflicted a heavy toll and tempered Azerbaijan's air superiority in the early stages of the conflict. The mountainous terrain and related climate in Karabagh were also detrimental to any effective air campaign and demonstrated the situational awareness and operational command of the Karabagh forces. The combination of these factors effectively marginalized the Azerbaijani numerical advantage in infantry and artillery during the war.

The other significant advantage of the Karabagh forces is the quality of its officer corps and its strategic leadership. During the conflict, the clear majority of the Karabagh officer corps included seasoned and well-decorated veterans of the Soviet military, many with significant combat experience in Afghanistan that was applied in specific operations. The Karabagh military is predominantly a ground force, with a minor helicopter component currently inoperable. The Karabagh Army is a dynamically developing and combat-ready force with effective command and control and endowed with border guard, air defense, heavy and light artillery, mechanized infantry, engineering, intelligence and special operations units.

Karabagh holds a robust ground-based air defense capability, however, although any significant combat air support must be provided by Armenia. The Karabagh force operates predominantly along Soviet operational lines, using former Soviet and Russian equipment. The equipment holdings of the Karabagh forces are significant and continue to be reinforced. The equipment is well-maintained, although there are sporadic repair problems and some shortages of spare parts for its tanks and armored personnel vehicles. As both a formidable foe and as an established military power in its right, the Nagorno Karabagh military serves as critical component to the regional balance of power, however, and its military strength and capability acts as a deterrent to the possible resumption of hostilities. In this way, the Nagorno Karabagh Army actually contributes to regional stability in the South Caucasus. The Karabagh Army is also the main guarantor of security and, due to its stated policy of abstaining from politics, defends the constitutional order and serves the democratically elected government of the Nagorno Karabagh Republic (NKR).

For the time being at least, Nagorno Karabagh remains fairly secure, mainly due to the impressive professionalism and high state of readiness of the Karabagh military, in contrast to the generally poor state of affairs within the Azerbaijani armed forces. Most

crucially, the tactical advantages of the Karabagh military's well-entrenched defensive fortifications also deter Azerbaijani aggression in the medium-term.

The Azerbaijani Armed Forces

In contrast to both Armenian and Nagorno Karabagh, Azerbaijan has a military that remains weak and poorly equipped. With an overall strength of some 72,000 men in uniform, the Azerbaijani Army is considerably larger than its neighbors. But its army continues to face a significant set of internal constraints, all of which stem from the fundamental problem of corruption. Related problems within the Azerbaijani armed forces include low morale, poor living conditions and inadequate supplies. But Azerbaijan has clearly emerged as a rising power and within five to ten years, will most likely be the dominant military within the Caspian region.

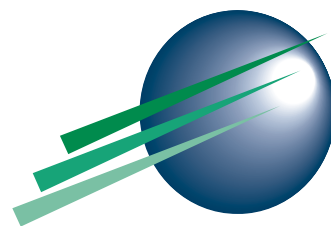
Lastly, Georgia has the smallest force in the region, numbering only about 17,500 active duty personnel. But despite its still small size, the Georgian government has embarked on a serious path of defense reform, bolstered by its continued military ties with the US and by the promise of approaching membership in the NATO alliance. This Georgian commitment to forging a new military capability was rooted in its strategic desire to restore statehood and territorial integrity. Georgia has made some progress in reforming its armed forces, although that effort was shown to be ineffective and incomplete during the onset of the August 2008 war.

Conclusion

Against the backdrop, it is clear that the military balance of power has returned as one of the most crucial considerations for regional security and stability. But at the same time, the real imperatives for regional security and stability are, nevertheless, internal in nature and depend far more on institutional legitimacy, the rule of law and good governance, and on local economics and politics than grand geopolitics.

Richard Giragosian
ACNIS Director

ՌԱՅՐԿ քաղաքական ամփոփագիր
Թիվ երկու
Ապրիլ, 2009թ.

Ռազմավարական եւ ազգային
հետազոտությունների հայկական կենտրոն

ՌԱՅՐԿ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՄՓՈՓԱԳԻՐ
Թիվ երկու
Ապրիլ, 2009թ.

ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՈՒԺԵՐԻ ՀԱՎԱՍԱՐԱԿՇՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՐԱՎԱՅԻՆ ԿՈՎԿԱՍՈՒՄ

Ռիչարդ Կիրակոսյան
ՌԱՅՐԿ տնօրեն

Համառոտ ակնարկ

Վրաստանի կարճատեւ, սակայն ավերիչ պատերազմից գրեթե ութ ամիս անց Հարավային Կովկասի անվտանգության ու կայունության հեռանկարները շարունակում են մնալ անորոշ: 2008թ. օգոստոսին Վրաստանի եւ Ռուսաստանի միջեւ ծավալված պատերազմը էականորեն փոխեց տարածաշրջանի աշխարհաքաղաքական պատկերը՝ մեկտեղելով ռուսական ուժի ու ազդեցության հստակ վերահաստատումը եւ տարածաշրջանում առկա երեք «սառեցված» հակամարտություններից երկուսի հարկադիր «հանգուցալուծումը»: Վրացական պատերազմը նաեւ առիթ հանդիսացավ Վրաստանի՝ որպէս Արեւմուտքի «ձգողականության կենտրոնի», ռազմավարական դերակատարման նկատմամբ նոր կասկածների առաջացման համար եւ բարեհաջող կերպով ի չիք դարձրեց ՆԱՏՕ-ին անդամակցելու Վրաստանի հույսերը՝ տարածաշրջանային անվտանգության ու կայունության ավելի լայն համատեքստում:

Սակայն 2008թ. օգոստոսյան պատերազմը ավելի ակներեւ դարձրեց տարածաշրջանում ուժերի փխրուն հավասարակշռության էական խախտումը, ինչն արդեն իսկ վերափոխել է վտանգի ընկալումը եւ տարածաշրջանի ռազմական կեցվածքը: Տարածաշրջանի ռազմական ուժերի հավասարակշռության փոփոխվող բնույթը մասնավորապէս պայմանավորված է երկու գործոններով.

(1) պաշտպանական ծախսերի կայուն աճը, ինչը միայն խոչընդոտեց եւ, ըստ էության, տապալեց տարածաշրջանում իրագործվող բարեփոխումների ընթացքն ու զարգացումը, եւ

(2) համընդհանուր «ռազմականացման» միտումը, ինչն ուղղորդվում է ռազմատենչ հայտարարությունների եւ պատերազմի սպառնալիքների ավելացմամբ, որոնք բարձրացնում են լարվածության աստիճանը, ինչպէս նաեւ մեծացնում ռազմական գործողությունների կամ պատերազմի վերսկսման վտանգը:

Տարածաշրջանային «սպառազինությունների մրցավազք»

Ըստ էության, «սպառազինությունների մրցավազքը» տարածաշրջանում ի հայտ եկավ 2004թ., երբ պաշտպանության ոլորտին առնչվող տարեկան ծախսերում տարեցտարի սկսեց աճ արձանագրվել: Չնայած նրան, որ երեք երկրների ռազմական ծախսերի բուն կառուցվածքը տարբեր է, վերջին հինգ տարիների ընթացքում պաշտպանական ծախսերում գրանցվել է կայուն եւ հետեւողական աճ, քանի որ երկրներից յուրաքանչյուրն իր սահմանափակ եկամուտների ու պաշարամիջոցների ավելի ու ավելի մեծ բաժինն է հատկացնում այս ոլորտին:

Եվ, սակայն, ամենից մեծ պաշտպանական բյուջեն ունի Ադրբեջանը, տարածաշրջանում ռազմական ծախսերի ամենամեծ աճն իրականում գրանցվեց Վրաստանում: Թեպետ Վրաստանի ռազմական ծախսերի աճը կապված էր երկրի արեւմտյան անվտանգության ինստիտուտներին ավելի սերտորեն ինտեգրվելու ռազմավարական առաջնայնության հետ, ինչն արտահայտվեց ՆԱՏՕ-ին անդամակցելու՝ Վրաստանի ցանկության միջոցով, երեւան են եկել նոր մտահոգություններ՝ կապված Վրաստանի զինված ուժերի վերականգնմանն ուղղված հետագա ջանքերի գործադրման նպատակահարմարության հետ, եւ դա պայմանավորված է 2008թ. օգոստոսին տեղի ունեցած պատերազմի հետեւանքներով, ինչպես նաեւ Աբխազիան եւ Հարավային Օսիան կորցնելու հանգամանքով:

Ադրբեջանում նույնպես գրանցվել է պաշտպանական բյուջեի կայուն եւ տպավորիչ աճ, ինչը հիմնականում պայմանավորված է երկրի էներգետիկ ոլորտից հարստությունների ներհոսքով: Մասնավորապես՝ Ադրբեջանը ավելացրեց 2004թ. դրությամբ 175 մլն դոլար կազմող իր պաշտպանական բյուջեի ծավալը՝ հասցնելով այն գրեթե 2.5 մլրդ դոլարի 2009թ. համար: Սակայն, հաշվի առնելով երկրում առկա կոռուպցիայի ծավալները, պաշտպանական բյուջեի տարեկան աճը չի ծառայել ո՛չ ավելի կարող զինված ուժերի զարգացմանն ու ուսուցմանը, ո՛չ էլ ժամանակակից սպառազինության ձեռքբերմանը: Նմանատիպ, սակայն շատ ավելի փոքրածավալ պաշտպանական ծախսերի աճ է արձանագրվել նաեւ Հայաստանում, ինչը մեծապես պայմանավորված էր Ադրբեջանից ետ չմնալու ճնշող պարտավորությամբ: Մինչդեռ տարածաշրջանում ամենացածր պաշտպանական ծախսերն ունի հենց Հայաստանը, այն դեպքում, երբ Ադրբեջանը 2009թ. համար իր ռազմական ոլորտին

հատկացրել է հինգ անգամ ավելի շատ միջոցներ, քան Հայաստանը (տե՛ս ստորեւ աղյուսակը):

Հարավային Կովկաս. Տարածաշրջանային ռազմական ծախսերը (2004-2009թթ.)			
<i>Տարեթիվ</i>	<i>Հայաստան</i>	<i>Ադրբեջան</i>	<i>Վրաստան</i>
<i>2009</i>	495.3 մլն դոլար	2.46 մլրդ դոլար	Ա/Չ
<i>2008</i>	370 մլն դոլար	2 մլրդ դոլար	572 մլն դոլար
<i>2007</i>	273 մլն դոլար	1.3 մլրդ դոլար	575 մլն դոլար
<i>2006</i>	166 մլն դոլար	700 մլն դոլար	218 մլն դոլար
<i>2005</i>	136 մլն դոլար	300 մլն դոլար	146 մլն դոլար
<i>2004</i>	81 մլն դոլար	175 մլն դոլար	60 մլն դոլար

Աղբյուրներ: SIPRI Database, Jane’s Information Group, Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), տեղական աղբյուրներ

Ռազմական ուժերի փոփոխվող հավասարակշռությունը

2008թ. Վրաստանի օգոստոսյան պատերազմից ի վեր տարածաշրջանի ուժերի արդեն իսկ բավականին փխրուն հավասարակշռության խախտումը դարձավ ակնհայտ՝ իրականում շատ ավելի լուրջ մարտահրավեր հանդիսանալով տարածաշրջանի կայունության եւ անվտանգության համար: Հաշվի առնելով փաստացի «սպառազինությունների մրցավազքը», որն արտահայտվում է հետզհետե աճող պաշտպանական ծախսերի միջոցով, համընդհանուր ռազմականացված միջավայրի պայմաններում սպառազինման նոր ալիքի վտանգը ենթադրում է, որ ռազմական ուժերի առանց այն էլ փխրուն հավասարակշռության որեւէ փոփոխություն կարող է վտանգել տարածաշրջանի անվտանգությունը: Իսկ նկատի ունենալով նաեւ Լեռնային Ղարաբաղի գործոնը, որն այս պահի դրությամբ մնում է տարածաշրջանի միակ չհանգուցալուծված «սառեցված»

հակամարտությունը, ռազմական ուժերի որեւէ նոր անհավասարակշռություն կվտանգի տարածաշրջանում համեմատական խաղաղության եւ կայունության պահպանման հնարավորությունը:

Ավելին, կա նաեւ լրացուցիչ մտահոգություն՝ կապված տարածաշրջանի նմանատիպ ռազմականացման երկարաժամկետ ազդեցության հետ, հատկապես Հայաստանում, քանի որ Ադրբեջանը նավթից գոյացող հարստությունն օգտագործում է իր պաշտպանական բյուջեի ծավալներն ավելի ու ավելի մեծացնելու նպատակով: Հայաստանի համար ամենից մտահոգիչն այն է, որ Լեռնային Ղարաբաղի խնդիրը ուժի միջոցով «լուծելու»՝ Ադրբեջանի ռազմատենչ հայտարարությունների չդադարող աղմուկը զուգորդվում էր մի քանի տարիների ընթացքում միլիարդավոր դոլարներով ավելացող պաշտպանական բյուջեներով: Ռազմատենչ հայտարարությունների ու ռազմական ծախսերի նմանօրինակ համակցումն այս պահի դրությամբ տարածաշրջանային անվտանգության եւ կայունության ամենամեծ վտանգներից մեկն է:

Հայաստանի եւ Լեռնային Ղարաբաղի զինված ուժերի գնահատումը

Վերջին տասնհինգ տարիների ընթացքում նախկին խորհրդային պետությունների մեջ Հայաստանը հետեւողականորեն գնահատվում էր որպես ամենահզոր ռազմական ուժերից մեկը: Հայաստանի զինվորականների վարպետությունը հիմնականում բացատրվում է զինված ուժերում առկա բարձր կարգապահությամբ, բարոյահոգեբանական առողջ մթնոլորտով եւ պատրաստվածությամբ: Չնայած դրան, Ադրբեջանի ռազմական ներուժը հիմք է տալիս ենթադրելու, որ առաջիկա տասնամյակում Հայաստանը կանգնելու է իր համեմատության եզրերը կորցնելու վտանգի առջեւ, ինչը ռազմական բարեփոխումների շատ ավելի արդյունավետ ծրագրի անհրաժեշտություն է առաջ բերում:

Շատ առումներով Լեռնային Ղարաբաղի զինված ուժերը նույնիսկ գերազանցում են Հայաստանի բարձր վարկանիշ ունեցող զինված ուժերին՝ համարվելով ավելի կարող եւ արհեստավարժ ուժ: Չնայած իր փոքր թվաքանակին, Ղարաբաղի բանակը մշտական պատրաստականության վիճակում է: Այն անցնում է շատ ավելի լուրջ եւ հետեւողական մարտական ու օպերատիվ վարժանքներ, քան նախկին խորհրդային որեւէ այլ բանակ:

Սակայն Ղարաբաղի ամենաէական առավելությունը ստորաբաժանումների բարոյահոգեբանական վիճակն է, որը բնութագրվում է տպավորիչ արհեստավարժությամբ ու կարգապահությամբ: Ղարաբաղի զինված ուժերին բնորոշ են ինքնաբավությունը եւ փոքրաթիվ ուժին հատուկ նշանակալի կարողությունները: Ղարաբաղի զինված ուժերն առանձնանում են համեմատաբար լավ կազմակերպվածությամբ եւ սպառազինմամբ, բացի դրանից, ապահովվում են բարձր աստիճանի պատրաստվածություն եւ որակյալ ղեկավարում: Դրանցում բարձր մակարդակում են նաեւ օպերատիվ պատրաստականությունը, մարտական համակարգերի ու սարքավորումների հետեւողական խնամքը:

Հակամարտության ամենաթեժ պահին՝ ադրբեջանական շատ ավելի մեծ թվաքանակ ունեցող զինված ուժերի առկայության պայմաններում, Ղարաբաղի զինված ուժերն արագորեն հմտացան պաշտպանական պատերազմ վարելու մեջ՝ զարգացնելով ու բարելավելով իրենց բնորոշ ունակությունները, դառնալով պարտիզանական պատերազմի հնարքներին տիրապետող լեռնային զորամիավորումներ: Հատուկ գործողություններ կատարելու այս կարողությունների հետ մեկտեղ ստորաբաժանումներն ունեին տպավորիչ շարժունակություն: Բացառապես լավ զինված այս մոբիլ ստորաբաժանումները մասնագիտանում էին ավանդական հատուկ ռազմական գործողություններ վարելու մեջ՝ չափազանց մեծ քանակությամբ հրազենի կիրառմամբ եւ արագ հարձակումների միջոցով: Լայնածավալ ռազմարշավներն ու բախումները հազվադեպ էին, քանի որ Ղարաբաղի զինված ուժերը խելամտորեն հիմնվում էին իրենց օպերատիվ եւ մարտավարական առավելությունների վրա, որոնց հիմքում ընկած էին շարժունակությունն ու արագ հարձակումները:

Ղարաբաղի հակաօդային պաշտպանությունը՝ կիրառելով «երկիր-օդ» դասի հրթիռներ եւ վերգետնյա պաշտպանության նմանատիպ այլ միջոցներ, պատերազմի սկզբնական շրջանում պատճառեց մեծ վնասներ եւ հակակշռեց Ադրբեջանի օդային առավելությունը: Ղարաբաղի լեռնային տեղանքը եւ դրանից բխող կլիմայական առանձնահատկությունները նույնպես առանցքային նշանակություն ունեին արդյունավետ օդային հարձակում իրականացնելու հարցում եւ ցույց տվեցին Ղարաբաղի զինված ուժերի՝ իրավիճակին տիրապետելու աստիճանն ու օպերատիվությունը: Այս գործոնների համադրությունը արդյունավետորեն չեզոքացրեց պատերազմի

ընթացքում ադրբեջանական բանակի հրետանու եւ հետեւակի քանակական առավելությունը:

Ղարաբաղյան զինված ուժերի մյուս էական առավելությունը սպայական կազմի եւ ռազմավարական դեկավարության պատրաստվածության բարձր որակն է: Պատերազմի ժամանակ ղարաբաղյան սպայակազմի ակնհայտ մեծամասնությունը բաղկացած էր խորհրդային բանակի փորձառու եւ բազմաթիվ պարգեւների արժանացած վետերաններից, որոնցից շատերն ունեին Աֆղանստանում ձեռք բերած եւ գլխավորապես հատուկ գործողություններում կիրառվող բավական մեծ մարտական փորձ:

Ղարաբաղի զինված ուժերը հիմնականում բաղկացած են ցամաքային զորքերից, ինչպեսեւ փոքր ուղղաթիռային բաղադրիչից, որն այս պահին շահագործման ենթակա չէ: Ղարաբաղի բանակը դիմամիկ զարգացող ու մարտունակ ուժ է, որն ունի կառավարման ազդու համակարգ, ապահովված է սահմանապահ զորքով, օդային պաշտպանությամբ, թեթեւ եւ ծանր հրետանիով, մեքենայացված հետեւակով, ինժեներական, հետախուզական եւ հատուկ գործողություններ իրականացնող ստորաբաժանումներով:

Ղարաբաղն ունի օդային պաշտպանության վերգետնյա մեծ հնարավորություններ, սակայն ցանկացած նշանակալի օդային մարտում, այնուամենայնիվ, անհրաժեշտ կլինի Հայաստանի օժանդակությունը: Ղարաբաղի զինված ուժերը գործում են հիմնականում խորհրդային օպերատիվ գծերի երկայնքով եւ օգտագործում են նախկին խորհրդային կամ ռուսական սարքավորումներ: Ղարաբաղի զինված ուժերն արդեն իսկ ունեն սարքավորումների զգալի պաշարներ, որոնք շարունակում են համալրվել: Սարքավորումները լավ վիճակում են, բայց երբեմն առաջանում են վերանորոգման խնդիրներ, ինչպես նաեւ զգացվում է տանկերի ու զրահամեքենաների պահեստամասերի կարիք:

Ե՛վ որպես ուժեղ հակառակորդ, եւ՛ որպես կայացած զինված ուժ Լեռնային Ղարաբաղի զորքը առանցքային դերակատարում ունի տարածաշրջանում ուժերի հավասարակշռության առումով: Միեւնույն ժամանակ՝ նրա ռազմական ուժն ու կարողությունը զսպում են պատերազմի վերսկսման հնարավորությունը: Այդպիսով Լեռնային Ղարաբաղի բանակը փաստորեն նպաստում է Հարավային Կովկասի տարածաշրջանային կայունությանը:

Ղարաբաղի բանակն անվտանգության հիմնական երաշխավորն է եւ, շնորհիվ քաղաքականությանը չմիջամտելու իր իսկ հռչակած ռազմավարության, պահպանում է սահմանադրական կարգը եւ ծառայում Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության (ԼՂՀ) ժողովրդավարական ուղով ընտրված կառավարությանը:

Թերեւս մինչեւ հիմա Լեռնային Ղարաբաղն իր անվտանգությունը պահպանում է հիմնականում շնորհիվ բանակի բարձր արհեստավարժության պատրաստվածության՝ ի հակադրություն Ադրբեջանի զինված ուժերում տիրող բավականին խղճուկ վիճակի: Պակաս կարելուր չէ նաեւ այն, որ Ղարաբաղի՝ հիմնավորապես խրամապատված պաշտպանական ամրաշինությունները, մարտավարական առավելություն հանդիսանալով հանդերձ, միջնաժամկետ կտրվածքում եւս մեկ պատնեշ են ադրբեջանական ագրեսիայի դեմ:

Ադրբեջանի զինված ուժերը

Ի տարբերություն ինչպես Հայաստանի, այնպես էլ Լեռնային Ղարաբաղի, Ադրբեջանն ունի զորք, որը շարունակում է մնալ թույլ եւ վատ սպառազինված: Ունենալով մոտ 72 հազար զինվորական համազգեստ կրող մարդկանցից բաղկացած բանակ՝ Ադրբեջանի զինված ուժերը թվաքանակով էականորեն գերազանցում են հարեւան երկրների բանակներին: Սակայն Ադրբեջանի բանակը դեռեւս շարունակում է դիմակայել մի շարք զգալի սահմանափակումների, որոնք բխում են հիմնարար այնպիսի մի խնդրից, ինչպիսին է կոռուպցիան: Ադրբեջանական զինված ուժերում սրանով պայմանավորված խնդիրների թվում են բարոյահոգեբանական անառողջ մթնոլորտը, կյանքի վատ պայմանները եւ պարենի ոչ լիարժեք ապահովումը: Այդուհանդերձ՝ Ադրբեջանը հստակորեն հանդես է գալիս որպես հզորացող ուժ եւ 5-10 տարիների ընթացքում, ամենայն հավանականությամբ, կունենա կասպյան տարածաշրջանի ամենագերակշռող զորքը:

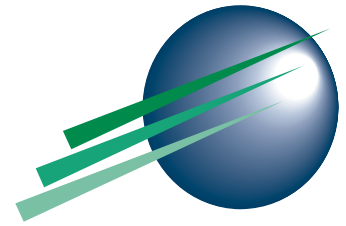
Եվ, վերջապես, Վրաստանի զինված ուժերը տարածաշրջանում ամենափոքրն են՝ ունենալով 17.500 թվաքանակով կանոնավոր բանակ: Սակայն, չնայած դեռեւս փոքր թվաքանակին, Վրաստանի կառավարությունը բռնել է պաշտպանական ոլորտի բարեփոխումների դժվարին ուղին՝ հիմնվելով ԱՄՆ հետ շարունակական ռազմական կապերի եւ ՆԱՏՕ-ի

անդամակցությանը մերժենալու խոստման վրա: Նոր ռազմական կարողություններ ստեղծելու՝ Վրաստանի պատրաստակամության հիմքում ընկած է պետականության եւ տարածքային ամբողջականության վերականգնման իր ռազմավարական նպատակը: Վրաստանն իր զինված ուժերի բարեփոխման ուղղությամբ որոշակի առաջընթաց է արձանագրել, չնայած 2008թ. օգոստոսյան պատերազմի մեկնարկն ի ցույց դրեց այդ ջանքերի անարդյունավետությունն ու ոչ լիարժեքությունը:

Եզրակացություն

Նմանատիպ իրավիճակում ակնհայտ է, որ ռազմական ուժերի հավասարակշռությունը վերստին տարածաշրջանային անվտանգության եւ կայունության ամենաառանցքային ուղենիշներից մեկն է: Սակայն, միեւնույն ժամանակ, տարածաշրջանային անվտանգության ու կայունության առումով իրական հրամայականներն ունեն ներքին բնույթ եւ մեծապես կախված են հանրակարգային լեգիտիմությունից, օրենքի գերակայությունից, լավ կառավարումից, ինչպես նաեւ տեղական տնտեսությունից ու քաղաքականությունից, քան՝ մեծ աշխարհաքաղաքականությունից:

Ռիչարդ Կիրակոսյան
ՌԱՀՀԿ տնօրեն

**Армянский центр стратегических
и национальных исследований**

ПОЛИТИЧЕСКИЙ ОБЗОР АЦСНИ

Номер два
Апрель, 2009 г.

ВОЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ ЮЖНОКАВКАЗСКОГО РЕГИОНА

Карапет Каленчян
Административный директор АЦСНИ

Рассматривая сложившийся военный баланс сил в Южном Кавказе, целесообразно проанализировать какое геополитическое значение для великих держав имеет наш регион. Существует ли тенденция отдельного восприятия государств, как военно-политических факторов, образовавшихся здесь после развала СССР, или же Южный Кавказ сам понимается как единый геополитический фактор. Также важно понимать каким хотят видеть этот регион наши непосредственные соседи – Турция и Иран. Дело в том, что регион в сравнении со своими соседями имеет несопоставимый военный потенциал. Соседи этого региона обладают огромными армиями. Страны же региона имеют вооруженные силы, которые могут лишь противостоять друг другу. При этом они объективно не могут противостоять военному потенциалу соседних стран. Исходя из этого, политический компонент приобретает ключевое значение в вопросах безопасности стран региона. Другими словами, вооруженные силы региона не могут быть самодостаточными факторами безопасности этих стран.

Соперничество между Западом и Россией по вовлечению в зону своего влияния государств Южного Кавказа шло по различным направлениям. Интенсивное строительство энергетических и транспортных коммуникаций в обход России через Азербайджан и Грузию со стороны Запада параллельно сопровождалось укреплением Россией своих позиций в Армении, которая, как известно, имеет здесь свою военную базу и совместно с Арменией охраняет ее внешнюю границу с Турцией и Ираном. Экономика Армении также тесно завязана на России. Активное стремление в НАТО Грузии, которая сумела с помощью запада вывести российские военные базы из своей страны, представляло явную угрозу для России не только вводом в Черноморский бассейн морского флота НАТО и подрывом ее обороноспособности с юга, но и перекрытием единственной сухопутной связи и воздушного коридора из России в Армению, по которым военные грузы и военная авиация могли бы доставляться в Армению из России. В этом случае эффективность российской военной базы в Армении, как плацдарма на Южном Кавказе, теряла свой смысл и Армения вынуждена была бы искать другие гарантии своей безопасности. Поэтому соперничество России и Запада в нашем регионе приобретало все более контрастный характер.

Турция, как западный сосед нашего региона, имела и сейчас имеет здесь свои собственные интересы. Во-первых, она стремится через Южный Кавказ проложить себе прямую дорогу в среднеазиатский регион, а во-вторых, максимально включить в зону своего влияния все три государства. Для южного соседа нашего региона Ирана укрепление своих позиций здесь Турцией до настоящего момента рассматривается как серьезная опасность, поскольку, с одной стороны, весьма ограничивается его связь с Россией и Европой, с другой, Турция совместно с Азербайджаном при желании могут активизировать свою деятельность по отделению северных провинций Ирана и присоединению их к Турции и Азербайджану, что фактически для Ирана одно и то же. Плюс к тому, господство Турции в нашем регионе означает для Ирана прямое соседство с НАТО по всему своему северному периметру.

2008 год для Европы и всего мира был насыщен максимально динамичным развитием событий как в Европе, так и в нашем регионе. Во-первых, был создан Косовский прецедент, который заметно ускорил развитие геополитических процессов в мире, и апогеем которого стали августовские события в Грузии. Этими двумя факторами фактически был коренным образом изменен существующий мировой порядок. Так, если до августовских событий в Грузии основное противоборство между Россией и Западом было направлено на то, чтобы максимально ввести в зону своего влияния Грузию, Азербайджан и

Армению по отдельности и по каждому государству велась самостоятельная работа, то после этих событий цели и задачи несколько изменились. Мне представляется, что страны, входящие в этот регион - Грузия, Армения и Азербайджан сейчас рассматриваются со стороны России, Соединенных Штатов, Западной Европы и Китая как единое целое, вне зависимости от того, какие отношения складываются между государствами внутри этого региона.

Не могу точно судить совпадение это или нет, но мировой финансовый кризис начался буквально через несколько дней после начала противостояния России и Грузии в Южной Осетии. Анализ послевоенных событий показывает, что Турция заметно обеспокоилась и занервничала переоценкой со стороны мирового сообщества своего значения не только в нашем регионе, но и в мире в целом. Фактически, ту роль, которую играла Турция для Запада в части военного противовеса Советскому Союзу на юге, постепенно стала отходить на второй план. Судя по тем задачам, которые ставят перед собой США, Израиль, как противовес арабскому миру на Ближнем Востоке, также постепенно теряет свою геополитическую значимость. На первый план выходят отношения России и США в вопросе Ирана и Афганистана с далеко идущими целями. Выборы нового президента Соединенных Штатов показали, что США сейчас коренным образом стремятся изменить свои отношения с Россией и перестроить ее из врага в союзники. На карту поставлены более важные задачи. Это, как я указал выше, Афганистан и Иран. США стали понимать, что справиться с Афганистаном и наладить более теплые отношения с Ираном, превратив его из врага в союзники, практически невозможно без содействия России. Тем более, что в Ираке они по своей же вине завязли надолго. Именно поэтому Хиллари Клинтон подарила Сергею Лаврову символическую кнопку «Перезагрузка» и неожиданно перед встречей новоизбранных президентов Медведева и Обамы бывший президент СССР Михаил Горбачев поехал в Америку и встретился на высшем уровне с президентом страны. Со своей стороны России также выгодно налаживание отношений с Европой и США, поскольку Афганистан для русских представляет не меньшую, если не сказать, большую опасность, чем для США и Европы. Достаточно сказать, что по статистике 40% наркотиков, выходящих из Афганистана, оседают в России. Более того, если талибы проникнут в Среднюю Азию, для России это уже прямая угроза ее безопасности.

Именно поэтому Южный Кавказ по сравнению с теми задачами, которые стоят сейчас в мире, несколько утратил свое геополитическое значение, какое он имел до начала вооруженного конфликта в Грузии. На мой взгляд, энергетические проекты в Южном Кавказе – все различные нефтепроводы и газопроводы после

трехкратного удешевления углеводородного сырья, заметно обесценились. На много важнее для всех акторов в нашем регионе является налаживание транспортных магистралей север-юг и восток-запад. Это важно как для России, так и для Запада. Здесь также интересы совпадают. Но это возможно только в том случае, если отношения между Грузией, Арменией и Азербайджаном будут доведены до дружественных. При этом необходимо и налаживание отношений Грузии с Россией, чему явно мешает фактор Саакашвили. В отличие от прибалтийских трех стран, у которых общие интересы совпадают со своими национальными интересами, в южнокавказских трех странах каждая имеет свои цели и задачи, которые часто диаметрально противоположны с целями и задачами соседей. Вот таковы реалии на сегодняшний день.

Самым актуальным вопросом здесь является Нагорно-карабахский конфликт, который превратил Армению и Азербайджан во врагов и военное противостояние заморожено только благодаря примерно равному балансу вооруженных сил. Именно в этом направлении сейчас активно работают посредники в составе Минской группы. Цель посредников, Запада, США и России разрешить Карабахский конфликт. Вопрос того, как он будет разрешен, никого из них не волнует. Им важно получить здесь максимально стабильную территорию без войн и конфликтов. Предлагаются различные варианты решения проблемы, но все они с позиции Армении решаются в пользу Азербайджана. Это и понятно, поскольку Азербайджан по своей геополитической значимости намного выше в регионе, чем Армения.

История военного противостояния Азербайджана и Нагорного Карабаха показывает, что не всегда подавляющее превосходство в военной технике одного противника над другим приводит к победе. Военные специалисты Азербайджана прекрасно понимают, что для завоевания территории соперника, или как они нас считают, врага, недостаточно бомбить территорию с воздуха или вести непрекращающийся огонь с орудий и установок типа «Град». Это уже было во время войны в Карабахе. Необходимо занять и укрепить занятую территорию с помощью живой силы. И вот здесь на первое место выходит зона безопасности, которая образовалась вокруг Нагорного Карабаха по завершению военных действий. Эта зона безопасности значительно отдалила столицу НКР, его крупные города и важнейшие объекты жизнедеятельности от переднего края обороны. Важнейшим фактором здесь является создание безопасной наземной связи НКР с Арменией. Эта зона по всему периметру укреплена современными фортификационными сооружениями и минными полями. Поэтому, чтобы прорвать оборону армии НКР Азербайджану при всех прочих равных условиях

необходимо обладать намного большим ресурсом, чем тот, который имеет армия НКР, чтобы себя оборонять и защищать. По законам военного искусства, любая наступательная операция со стороны наступающих требует больше живой силы и техники, чем имеет обороняющаяся сторона.

Армянскую сторону убеждают, что гарантом безопасности народа Нагорного Карабаха будут разделительные миротворческие силы, которые будут стоять на месте вооруженных сил Нагорного Карабаха. Минская группа, США, Россия и Европа – все склоняются к тому, чтобы на данном этапе урегулирования карабахского вопроса армянские вооруженные силы освободили, как они говорят, все 7 районов и туда были бы введены в качестве гаранта безопасности разделяющие миротворческие силы. Однако наличие миротворцев не только не гарантирует безопасность сторон. Часто наличие миротворцев само по себе является еще одним дополнительным поводом для развязывания войны.

Большая заслуга противоборствующих сторон в 1994 году состояла в том, что обе стороны отказались от размещения российских миротворческих сил между сторонами конфликта. При этом, как показало время, здесь без посторонних войск система баланса сил оказалась более устойчивой в плане невозобновления прямых военных действий. Опыт миротворческих сил показывает, что они не могут гарантировать безопасность местного населения не только здесь, но и во всем мире. За примерами далеко ходить не надо. У всех перед глазами пример гражданской войны в Руанде в 1994 году, где погибли около миллиона человек, и так называемая Большая африканская война в Конго 1998 -2002 годов, в которой, по разным оценкам, погибли от 4 до 5,5 млн. человек. И в Конго, и в Руанде ООН продемонстрировала настойчивое стремление не ввязываться в конфликт. Так, в 1994 году в первые недели столкновений Совет Безопасности ООН принял решение вывести миротворческий контингент, что сделало кровавую фазу конфликта неизбежной. При этом ООН отказывалась признавать Геноцид даже тогда, когда хуту, натравливаемые местной радиостанцией RTLM, вырезали своих сограждан из племени тутси целыми деревнями. Не вмешалась ООН и в Конго, ограничившись организацией миротворческой конференции. Своя военная миссия в Конго есть и у ЕС. Это воинский контингент в размере 2500 человек, который уже помогал в 2003 году подавлять беспорядки в Киншасе. Только пока не похоже, что европейцы морально готовы к полноценным военным столкновениям. То же самое можно сказать и о Балканском кризисе. Все дело в том, чьи геополитические интересы в данном конкретном регионе защищают так называемые миротворческие силы.

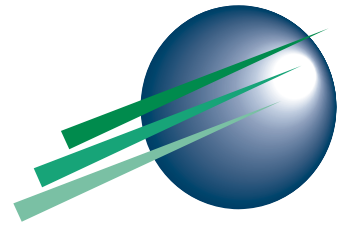
После августовских событий прошлого года в Грузии, Азербайджан вряд ли решится развязать военные действия против НКР, не получив согласия всех заинтересованных в южнокавказском регионе держав – Турции, России, США, Англии, Франции. В этом вопросе нельзя сбрасывать со счетов также и Иран. Даже если Азербайджан это согласие получит, ему придется много подумать, прежде чем начать боевые действия. Опять-таки, опыт Грузии у всех перед глазами. Не может быть, чтобы Саакашвили начал военные действия в Южной Осетии без хотя бы молчаливого согласия США. Весьма сомнительно, что американская разведка не знала о предпринимаемых действиях Саакашвили. Развитие событий в нашем регионе показывает, что на мировой шахматной доске Грузией пожертвовали как проходной пешкой для укрепления своих позиций регионе и США, и Россия. Вполне вероятно, что в дальнейшем могут пожертвовать и интересами Армении. К чему приведет эта гроссмейстерская комбинация, покажет время.

Что же касается безопасности Армении и НКР, то, как мне представляется, нам необходимо вести в этом вопросе более четкую, грамотную и однозначную политику с максимальным отстаиванием своих национальных интересов. А это возможно лишь в том случае, если руководство страны опирается в своих действиях на свой народ, а не боится его, ища поддержку своим действиям на стороне. Такая поддержка никогда не бывает бескорыстной. В политике нет постоянных друзей и постоянных врагов – есть постоянные национальные интересы.

Хочу закончить свое выступление известным советским изречением: спасение утопающих – дело рук самих утопающих.

Каранет Каленчан

Административный директор АЦСНИ

**Армянский центр стратегических
и национальных исследований**

ПОЛИТИЧЕСКИЙ ОБЗОР АЦСНИ

Номер два
Апрель, 2009 г.

ВЛИЯНИЕ МИРОВОГО ФИНАНСОВОГО КРИЗИСА НА ЭКОНОМИКИ АРМЕНИИ И АЗЕРБАЙДЖАНА (сравнительный анализ)

Овсеп Хуршудян

Старший эксперт по вопросам экономики и диаспоры АЦСНИ

Мировой финансовый кризис уже с конца 2008г. начал непосредственно влиять на экономические, в том числе финансовые показатели всех стран Южного Кавказа.

Международные валютные резервы Армении на 1 июня 2008 г. составляли 1 млрд. 547 млн. долл. США. А уже на январь 2009г. международные валютные резервы Армении составили 1 млрд 260 млн долларов, то есть по сравнению с итоговым показателем 2-ого квартала 2008г. этот показатель уменьшился почти на 300 млн долларов, а по состоянию на март 2009г. он опустился еще на 400 млн долларов и, по оценкам, составил от 800 до 900 млн долларов. Как известно, это связано с временным отказом ЦБ Армении от политики плавающего курса драма и валютными интервенциями на финансовом рынке с целью поддержания курса национальной валюты на неизменном уровне в 305 драмов за 1 доллар США.

Между тем, ЦБ Азербайджана, по утверждениям официальных, лиц потратил на поддержание курса маната по отношению к доллару по состоянию на март 2009г. всего \$300 млн. Но если даже верить оценкам некоторых экспертов о том, что эта цифра превысила 1 млрд. долларов, это не может оказать решающего воздействия на валютные запасы Азербайджана (средства ГНФАР и валютные запасы Национального банка Азербайджана), которые по состоянию на ноябрь 2008г. составили \$18 млрд.¹. То есть, если Армения потратила на искусственное удержание курса своей национальной валюты от 40% до 45% своих валютных резервов, то в Азербайджане этот показатель составил максимум 5%.

Что касается зарубежных активов правительства Азербайджана, то на сегодня они в 1,8 раза превышают внешний долг этой страны, с учетом задолженности частного сектора.

Прямой и гарантированный внешний долг Азербайджана за 2008 год увеличился на 22,9% и по состоянию на 1 января 2009 года составил \$3 млрд 1,1 млн².

По состоянию на 31 марта 2008 г., государственный долг³ Армении составил \$1,8 млрд., в том числе внутренний – 248,6 млн. долл. США, внешний – 1551,6 млн. долл. США. В свете недавних договоренностей с МВФ и ВБ, а также Россией о привлечении новых масштабных кредитов, внешний долг Армении в 2009г. году вполне может удвоиться и достигнуть аналогичного показателя Азербайджана.

О влиянии мирового кризиса на исполнение бюджетов двух стран.

По сравнению с январем прошлого года в январе 2009г. доходы госбюджета Армении снизились на 11,8%. Так, на 10,6% снизились доходы по части налогов и пошлин⁴. А по сравнению с январем-февралем прошлого года в январе-феврале 2009г. доходы госбюджета Армении снизились на 14.6%⁵, тогда как в бюджете

¹ Согласно выступлению первого заместителя премьер-министра Азербайджана Ягуба Эюбова в парламенте страны 13 марта 2009г. с отчетом правительства за 2008 год. <http://58.kavkaz-uzel.ru/articles/150814>

² Об этом 18 февраля 2009г. передает корреспондент агентства "Казахстан Сегодня" со ссылкой на сообщение Министерства финансов АР. <http://www.export.by/?act=news&mode=view&id=6963>

³ Государственный долг рассчитан по курсу Центрального банка Армении на 31.03.2008 г.: 1 долл. США=307,25 драм.

⁴ По сообщению Министерства финансов РА <http://lraber.info/news.php?item.11601.157>

⁵ По сообщению отдела по информации и связям с общественностью Министерства финансов РА. <http://hetq.am/am/finances/finansner/>

Политический обзор АЦСНИ

Номер два

Апрель, 2009 г.

на 2009г. была заложена цифра в сторону увеличения доходов на 9,8%. То есть разница – в 25%.

Объем ВВП Армении в январе-феврале 2009 года вместо увеличения на 9,2% сократился на 3,7% по сравнению январем-февралем 2008 года и составил около \$900 млн. Об этом свидетельствуют оперативные данные Национальной статистической службы Армении.

В Азербайджане ситуация аналогичная: по данным Госкомстата этой страны, объем ВВП, произведенного в Азербайджане в январе, составил 2 миллиарда 306 миллионов долларов, что всего на 2,6% меньше, чем за аналогичный месяц прошлого года.

Отметим, что доходы госбюджета Азербайджана на 2009г. прогнозировались на уровне 14,6 млрд. долларов. При этом около 40 процентов бюджетных доходов должны составить трансферты из Государственного Нефтяного Фонда. На начало текущего года средства Нефтяного фонда Азербайджана составили более \$11 миллиардов. А по указу Ильхама Алиева от 26 февраля 2009г. доходы Нефтяного фонда на 2009 год утверждены в размере более \$10 млрд, а расходы - в размере более \$6,3 млрд.

Госбюджет Азербайджана на 2009 год был подготовлен из расчета цены на нефть в \$70 за баррель, однако текущие цены на мировом рынке в конце 2008г. и начале 2009г. в течение 4-5-и месяцев были почти вдвое ниже (\$35-40). Но и сейчас не превышают 53-54 долларов, причем эксперты прогнозируют некоторое его снижение до 48-50 долларов. Резкое падение цен на нефть с августа 2008г. оказало на экономику Азербайджана, казна которого на 65-70% пополняется за счет доходов от нефти, резко отрицательное воздействие. В абсолютном выражении расходы государственного бюджета Азербайджана на 2009 год спрогнозированы в объеме 12,3 млрд манатов (\$14,8 млрд: (1 доллар = 0,80 маната)), что на 11,7% больше по сравнению с 2008 годом.

Официальные лица в руководстве страны уже заявили, что бюджет, возможно будет пересмотрен в мае-июне этого года. По нашим оценкам, бюджет Азербайджана будет секвестирован на 15-20%, однако вряд-ли это коснется военных расходов. Хотя это также не исключено, если учесть, что у руководства Азербайджана достаточно здравого смысла, чтобы понять, что нынешняя ситуация в экономиках обеих стран такова, что активные боевые действия могут спровоцировать коллапс обеих экономик и здесь Азербайджану не особенно

Политический обзор АЦСНИ

Номер два

Апрель, 2009 г.

помогут даже его многомиллиардные валютные резервы. Если же бюджет не будет секвестирован, то правительство этой страны будет вынуждено прибегнуть к дополнительным трансфертам из ГНФАР для покрытия растущего дефицита.

В 2009 году на оборонную сферу Азербайджан планирует направить 1,446 млрд долларов⁶. Согласно бюджету Армении на 2009г., на оборонные нужды должно было быть выделено около 150 млрд. драмов, что до девальвации драма соответствовало \$500 млн., однако сейчас составляет около \$400 млн., что более чем в 3,6 раза меньше аналогичного показателя Азербайджана. Оборонные расходы, заложенные в бюджет, составляют 15,7% от расходов госбюджета Армении в 2009 году и 3,6% от ВВП страны.

Среднемесячная заработная плата в Азербайджане в будущем году прогнозируется на уровне 353,3 маната (около 420 долларов). В Армении этот показатель равен 260 долларов.

Установленный прожиточный минимум на душу населения в проекте госбюджета на 2009 год рассчитан в объеме 84 маната (более 100 долларов США). Для работающих прожиточный минимум составит \$110, пенсионеров - \$72, детей - \$85. Минимальная пенсия составляет \$100. Между тем, размер минимальной зарплаты в Армении составляет \$80, а средней пенсии - \$70.

По прогнозам Европейского банка реконструкции и развития, опубликованным в конце января 2009г., темпы роста ВВП в Армении в 2009г. составят 5,5%, Грузии - 3%, Азербайджана - 8%⁷.

Отметим, что бюджет Армении прогнозировал рост ВВП на уровне 9,2%, бюджет Грузии - 2,5%, а азербайджанский бюджет - 18,9%. А согласно отчету Global Economic Prospects 2009, опубликованным Всемирным Банком, в 2009 году рост реального ВВП Азербайджана составит 10,4%, а в 2010 году снизится до 7,8%. Отметим, что на 2008 год прогноз роста реального ВВП Азербайджана составлял 17,7%.

Согласно данным Статистического комитета СНГ, вместо прогнозируемого роста ВВП Азербайджана в 18,9% этот показатель по итогам 2008г. составил 10,8%. Что касается роста в промышленности, то он составил 6% вместо планируемых 27,4%. Для сравнения отметим, что спад объемов промпроизводства в Армении по итогам января-февраля 2009г. составил 9.7%.

⁶ Парламент Азербайджана утвердил госбюджет 2009 года. <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/144564>

⁷ Обновленный доклад банка размещен на сайте ЕБРР - www.ebrd.com

В общем, показатель роста ВВП Армении по итогам 2008г. составил 6,8%. Таким образом, темпы спада экономики Азербайджана в 2008г. в 3.7 раза превышают темпы спада экономики Армении.

По сравнению с другими сферами экономик обеих стран – их банковские системы более прочные.

Так, внешние заимствования банковского сектора Азербайджана составляют 18 процентов от общего объема привлеченных средств и достигают двух миллиардов долларов, что позволяет обезопасить азербайджанские банки от влияния мирового финансового кризиса⁸.

Согласно председателю ЦБ Армении, в нашей стране этот показатель по состоянию на ноябрь 2008г. составлял всего 10%, причем на долю краткосрочных заимствований приходится всего 1%, а все остальное – это долгосрочные заимствования⁹ (например, в Казахстане этот показатель был доведен до 90-100 процентов, и сегодня финансовый сектор и в целом экономика этой страны не могут выйти из глубокой рецессии, так как необходимо возвращать заимствованные средства: только за первое полугодие 2008 года Казахстан возвратил \$7 млрд.).

В зависимости от специализации, торговые объекты в Азербайджане в конце 2008 – начале 2009г. испытали среднее падение оборота на 27-30%. Это касалось и товаров широкого спроса. При этом положение не спасает даже активизация рекламы. Аналогичная ситуация и в Армении.

Также серьезно пострадал рынок недвижимости, являющийся одним из растущих быстрыми темпами неэнергетических секторов. Согласно данным Службы Госреестра недвижимости, по сравнению с июнем-августом 2008 года продажи квартир в Баку – центре бума в этом секторе – упали в сентябре-ноябре на 20 процентов. С конца августа цены на недвижимость в целом по стране упали на 10-15 процентов. Аналогичная ситуация сложилась и в Армении.

В обеих странах произведены значительные увольнения рабочих во многих сферах, особенно в горнодобывающей и строительной. В целом и в Армении, и в

⁸ По заявлению председателя правления Национального банка Азербайджана (НБА) Эльман Рустамов ("Тренд").

⁹ http://www.cba.am/CBA_SITE/downloads/articles/arka_14.11.08.pdf

Азербайджане существует явная тенденция к значительному увеличению безработицы и падению уровня жизни.

НБ Азербайджана за последние 7 месяцев предпринял ряд мероприятий по стимулированию экономики, в том числе снизил учетную ставку с 15 до 5 процентов (на 29.01.2009) в несколько этапов. То же самое произвел ЦБ Армении: сейчас учетная ставка доведена до 7,5%.

В двух словах ситуацию в Грузии можно описать как более обнадеживающую, что связано прежде всего с масштабной внешней финансовой подпиткой как в виде кредитов, так и безвозмездной помощи. Как известно, суммарная помощь Запада за несколько лет превысит \$4 млрд. Это может благотворно повлиять на весь южнокавказский регион.

Что касается западной, и в частности, американской помощи Армении, то многое зависит от выполнения взятых ею на себя обязательств по демократизации политической системы. Так, Вашингтон ясно дал понять, что возобновит программу безвозмездной помощи Армении «Вызовы тысячелетия» (\$235 млн.) в полном объеме только после перехода властей Армении на демократические рельсы.

Резюмируя данную статью, можно привести лишь один факт о состоянии банковской сферы, о котором не принято говорить, но который скоро даст о себе знать. По имеющейся у нас информации, в банках обеих республик скопилось множество исков к заемщикам из-за неплатежей по кредитам. Банки, в основном, пока воздерживаются от подачи этих исков в суды, но неизвестно насколько долго им это будет удаваться, а также что произойдет с рынком недвижимости, автомобилей, заложенных производственных мощностей после того как в судебном порядке начнется конфискация и продажа всего этого имущества через аукционы. Известно, что, например, правительство Армении выдает срочные кредиты или вступает во временное владение части акций тех предприятий, которые не в состоянии покрыть кредиты, выданные банками. Так было, например, с «Тамара Фрут», задолжавшей HSBC. Трудно сказать, насколько эффективными могут стать эти меры. Однозначно лишь одно – самые трудные времена для экономик двух стран еще впереди.

Овсеп Хуришудян

Старший эксперт по вопросам экономики и диаспоры АЦСНИ

